

Євгеній БОРОДІН

перший заступник директора ДРІДУ НАДУ,

професор кафедри державного управління

та місцевого самоврядування

д.і.н., професор

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: ДОСВІД, СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Визначення стратегічних напрямів розвитку суспільства аксіоматично визначається завданням публічної влади, яке в кінцевому результаті може бути розв'язано або не розв'язано. Не є виключенням й молодіжна сфера, розвиток якої пов'язують з наявністю обґрунтованої стратегії державної молодіжної політики.

Питання стратегії розвитку державної молодіжної політики в Україні можна розглядати щонайменше з двох позицій. Перша передбачає аналіз усього комплексу державних рішень з питань молодіжної політики, а друга – аналіз одного документу або низки наявних документів з відповідною назвою. Все це стосується й українських реалій, які демонструють як досвід втілення стратегічних підходів без наявності документу з назвою «Стратегія розвитку державної молодіжної політики», так й практику реалізації державної політики щодо молоді за умов існування загальної та цільової (або секторальної) стратегій молодіжної політики одночасно. То ж, на наш погляд, аналіз стратегії державної молодіжної політики в Україні необхідно починати не з 2013 р., коли з'явився однойменний документ, а з більш раннього періоду.

Державна молодіжна політика в незалежній Україні бере свій початок з ухвалення Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р.) та Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р.). Поява зазначених документів вже була проявом визначення нової стратегії розвитку державної молодіжної політики в Україні, оскільки було запропоновано певний алгоритм подальших дій, в якому на перше місце було поставлено ухвалення концептуальної Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», а вже потім – низки молодіжних законів прямої дії. Це вже можна вважати проявом стратегічного підходу до розбудови молодіжної політики суверенної держави, спрямованої на розв'язання проблем юнаків та дівчат.

Аналізуючи Декларацію «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» з позицій стратегічного бачення розвитку державної молодіжної політики в Україні, необхідно в першу чергу звернутися до її четвертого розділу «Механізми формування та реалізації

державної молодіжної політики в Україні», який визначив основних суб'єктів та інструменти української молодіжної політики. У документі йдеться про прийняття нормативно-правових актів молодіжного спрямування, щорічні парламентські слухання у Верховній Раді України про становище молоді, доповідь про становище молоді в Україні, створення молодіжних підрозділів в органах влади, ухвалення та виконання державних цільових програм з питань молодіжної політики, бюджетне фінансування та ресурсне забезпечення державної молодіжної політики, утворення спеціальних фондів [2]. Можна стверджувати, що таким чином було визначено стратегічний напрям на формування молодіжного сектору в Україні, який мав отримати інституційне та ресурсне забезпечення.

У 1990-х – на початку 2000-х рр. за накресленим у Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» переліком владою було зроблено результативні кроки щодо проведення парламентських слухань про становище молоді, підготовки та публікації доповідей про становище молоді, створення молодіжних підрозділів в місцевих державних адміністраціях та органах місцевого самоврядування, запровадження в бюджетну класифікацію коду для фінансування молодіжних програм, заснування державного молодіжного фонду, створення законодавчої бази для діяльності центрів соціальних служб для молоді та розвиток їх мережі тощо. Але з часом після реалізації на практиці основних задумів стратегічне значення зазначеного документу суттєво зменшилося.

У 1990 – на початку 2000-х рр. загальна стратегія формування нормативно-правової бази державної молодіжної політики була визначена через визначення ключових питань, які потребували свого законодавчого врегулювання. Як зазначено вище, першим став Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». Вже в ньому знайшли своє висвітлення питання, яким у наступному було присвячено окремі закони – діяльність молодіжних організацій та функціонування центрів соціальних служб для молоді. Спільна діяльність уряду та парламенту сприяли тому, що відповідні документи були ухвалені у вигляді законів «Про молодіжні та дитячі громадські організації» та «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю».

У 1998 р. в Україні уряд ухвалив молодіжну програму, а потім повернувся до такої практики в 2009 та 2016 рр. У 2003 р. парламент ухвалив «Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004 – 2008 роки», яка визначила основні пріоритети державної молодіжної політики, назвавши їх напрямками виконання цієї програми. Після внесення змін до цього закону цей перелік виглядав наступним чином:

- створення умов для доступності якісної освіти, сприяння творчому та інтелектуальному розвитку молоді;
- забезпечення зайнятості та розвиток підприємницької діяльності молоді;

- формування здорового способу життя молоді;
- підготовка молоді до сімейного життя та підтримка молодих сімей;
- сприяння вихованню патріотизму, розвитку духовності, моральності дітей та молоді, організації їх змістовного дозвілля;
- формування у молоді поваги до закону та запобігання негативним явищам у молодіжному середовищі;
- розвиток громадянської активності молоді, забезпечення постійної співпраці органів державної влади та органів місцевого самоврядування з молодіжними та дитячими громадськими організаціями;
- залучення молоді до роботи в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування;
- інтеграція молоді до світової та європейської молодіжної спільноти;
- формування інформаційного простору для реалізації державної молодіжної політики;
- забезпечення реалізації прав молоді з особливими потребами;
- удосконалення нормативно-правової бази, державної регуляторної політики у молодіжній сфері.

Незважаючи на те, що основні напрями виконання «Загальнодержавної програми підтримки молоді на 2004 – 2008 роки» визначали тільки перелік передбачених механізмів, інструментів, заходів та ін. та були позбавлені конкретики тощо, зазначений документ був доволі розгорнутим планом дій щодо розвитку державної молодіжної політики в Україні.

У 2013 р. влада України вийшла на затвердження «Стратегії державної молодіжної політики на період до 2020 року». Це було зроблено шляхом ухвалення Указу Президента України. Основні розділи документа висвітлювали загальні положення, основні принципи, мету та завдання, пріоритети реалізації державної молодіжної політики, етапи, шляхи та результати реалізації Стратегії та оцінка її ефективності.

Перелік пріоритетів було сформульовано у кількості шести пунктів наступним чином:

- забезпечення доступної освіти шляхом;
- формування здорового способу життя молоді;
- забезпечення зайнятості молоді на ринку праці;
- забезпечення молоді житлом;
- активізація участі молоді у суспільно-політичному житті;
- сприяння інтеграції української молоді в європейське молодіжне співтовариство [3].

Кожен пріоритет було розкрито шляхом надання переліку декількох напрямів діяльності у зазначеному напрямку.

Результати реалізації «Стратегії державної молодіжної політики на період до 2020 року» було викладено у формі загальних оцінок на зразок «створення умов», «поліпшення житлових умов», «активізація участі молоді» тощо. Певна конкретика проглядалася лише в декількох пунктах при розгляді етапів реалізації документа у вигляді наступних положень:

- внести зміни до Законів України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про молодіжні та дитячі громадські організації»;
- розробити та затвердити план заходів з підтримки молоді на 2016 – 2020 роки;
- зменшити вікові межі молоді до 28 років;
- збільшити обсяги фінансування молодіжних програм за бюджетні кошти;
- передати функції з реалізації державної молодіжної політики органам місцевого самоврядування та громадським організаціям [3].

Проте наявні формулювання не давали відповіді на сутність багатьох дій влади. Виникла низка питань: «Які зміни будуть вноситися до законів?», «Які функції буде передано громадським організаціям?», «Що таке план заходів з підтримки молоді на 2016 – 2020 роки?» і «Як він буде співвідноситися з Державною цільовою соціальною програмою «Молодь України»?».

На момент ухвалення стратегії Україна вже отримала рекомендації експертів Ради Європи щодо розвитку молодіжної політики, які ставили на порядок денний питання оновлення термінології українського законодавства. В першу чергу йдеться про молодіжну роботу, молодіжних працівників, неформальну освіту. З усього переліченого в документі згадувалася тільки неформальна освіта, але відірваному від молодіжної роботи контексті. Йшлося лише про «запровадження системи підтвердження результатів неформального навчання молоді» [3], що укладалося в наявні тоді положення законодавства про неформальну освіту на виробництві для здобуття робітничих професій.

Документи так і не отримав на свою підтримку про анонсованого в ній «плану заходів з підтримки молоді на 2016 – 2020 роки». Вона навіть не стала приводом для коригування Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009 – 2015 роки.

Після 2014 р. «Стратегія розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року» залишилася паперовим документом, який існував поза межами стратегічного планування діяльності публічної влади у молодіжній сфері. До документу не було внесено жодної зміни за умов, що було розроблено та зареєстровано у Верховній Раді України проект Закону України «Про молодь».

Органи влади спільно з інституціями ООН в Україні та громадського сектору просували програми та заходи стратегічного спрямування щодо навчання молодіжних працівників,

розвитку мережі молодіжних центрів, підтримки молодіжних координаційно-дорадчих органів, а в державній молодіжній стратегії про це навіть не згадувалося. Вийшло так, що стратегічний документ та стратегічні пріоритети діяльності влади та громадськості на зміцнення молодіжного сектора не були пов'язані між собою.

У Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2016 – 2020 роки, затвердженій Кабінетом Міністрів України 18 лютого 2016 р, перелік основних напрямів відрізнявся від пріоритетів Стратегії. Вони наводилися наступним чином:

- формування громадянської позиції і національно-патріотичне виховання;
- здоровий спосіб життя молоді;
- розвиток неформальної освіти;
- зайнятість молоді;
- житло для молоді;
- партнерська підтримка молоді, що проживає на тимчасово окупованій території України, та внутрішньо переміщених осіб [1].

Нові виклики, що постали перед Україною після анексії Автономної Республіки Крим Російською Федерацією та проведення Антитерористичної операції та Операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, спричинили появу «Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки», затвердженої Указом Президента України від 13 жовтня 2015 р. Таким чином у сфері молодіжної політики нараховувалося вже 2 стратегічних документи, один з яких мав загальне, а інший – цільове спрямування. Така ситуація виглядає недоречною, оскільки запроваджує практику ухвалення стратегій під окремі пріоритети державної молодіжної політики за умов відсутності модернізації загальної стратегії. Якщо стратегічний документ президента з питань національно-патріотичного виховання молоді та дітей видано в межах державної молодіжної політики, то більш обґрунтованим було б висвітлити зазначене питання в рамках загальної молодіжної стратегії держави. Тим більше, що поява нової стратегії за умов існування Державної цільової соціальної програми «Молодь України», у якій визначався пріоритет з національно-патріотичного виховання, передбачала ухвалення ще однієї державної соціальної цільової програми з національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

Додамо, що у випадку зі Стратегією національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки необхідне планування подальших операційних дій було здійснено урядом, який ухвалив «План дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017 – 2020 роки» (розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2017 р. № 743-р) та навіть вносив зміни до нього.

Нинішній стан стратегічного забезпечення у сфері державної молодіжної політики в Україні можна визначити як такий, що не відповідає вимогам як стратегічного планування, так й розвитку молодіжної політики. Наявний документ під назвою «Стратегія розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року» вже п'ять років не впливає жодним чином на процеси у молодіжній сфері, а запроваджувані владою та громадськістю новачки не зафіксовані в його тексті.

Термін дії цього документа має завершитися у 2020 р., але вже нині існує потреба в його заміні на новий відповідний вимогам часу. На підтримку такої позиції можна використати зміст «Стратегії розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року», в якій молодіжну проблематику не розкрито.

Наявна сьогодні практика, що накопичена впродовж майже трьох десятиліть, та сучасні інновації потребують своєї оцінки з точки зору подальшого розвитку. Потрібно визначитися, що ми маємо залишити у минулому, а що взяти з собою у майбутнє.

Основою для подальшого розвитку має стати й досвід Європейського Союзу, Ради Європи, окремих зарубіжних країн, що мають досвід розроблення та реалізації молодіжних стратегій.

Список використаних джерел

1. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016 – 2020 роки : затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 18 лют. 2016 р. № 148. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-п>.
2. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні : закон України від 15 груд. 1992 р. № 2859-ХІІ. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>.
3. Стратегія розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року : затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2013 року № 532/2013. – Режим доступу : <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/532/2013>.